

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
HLAHLobo YA MAKGAOLAKGANG**

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG
(Pampiri ya Pele)**

**OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005**

NAKO: Dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse tharo e leng A, B le C.
 - Araba dipotso kaofela.
 - Nomora dipotso ka nepo.
 - Qala potso e nngwe le e nngwe leqepheng le letjha.
-
-

**KAROLO YA A
TEKOKUTLWISISO**

POTSO 1

Bala seratswana se latelang o tle o tsebe ho araba dipotso.

Hobaneng ha re sebetsa? Ha ke ntse ke etsa dipatlisiso ke fumana hore batho ba diperesente tse mashome a robedi ba sebetsa hoba ba tlameha ho lefa dikoloto, ba reke dijo le ho patalla bana dikolong. Ho tshosang ka ho fetisisa ke palo ya batho ba bangata ba batlang mesebetsi, lebaka e le hore ba kgone ho phela.

Nahana Mantaha lefatsheng la rona ka bophara dimiliyone tsa batho ba tsohang hoba ba tshwanetse ho ya sebetsa. Diketeketse tsa batho di romela mangolo a boitsebiso ka sepheo sa ho batla mesebetsi. Ba tshwanetse ho sebetsa hoba ba batla ho phela. Ebe ho sebetsa hona ke hore o tshwanetse kapa o batla ho sebetsa, kapa ke hona ho hopola diketeketse tsa batho tse theohelang. Ho batla ho sebetsa kapa ho tshwarela ho sebetsa ke ntho tse pedi tse fapaneng. Ha re batla ho sebetsa re etsa ntho eo re e kgethileng mme re tla ba batho ba ratang mosebetsi wa rona, ba kgannwang ke lerato la ho sebetsa ho na le tshabo. Ha re ne re tlamehile re kgannelwa ke tshabo, tshabo ya ditlamorao tsa ho etsa mosebetsi oo re tla o etsa ka bokgabane kapa tjhe. Haeba re sebetsa hoba re tlamehile re kgona ho ipopela bophelo bo botle.

Re tshwarela ho nahana ka ditholwana tsa thuto e molemo eo re ka ipopelang yona ha re le mosebetsing. Mosebetsi o re fa sebaka sa ho hlahisa bokgoni ba rona, le dintho tsohle kapa tsona ditlente tseo re nang le tsona.

Re kgone hape le ho buisana le batho. Ntho e kgolo ka ho fetisisa ke ho ba le thabo le kgotsofab ya hore mosebetsing re amohelohile. Bohlokwa ba taba ke hore re tsohe hoseng re bontsha bophelo mme re sebetse hoba re batla, e seng hoba re tlamehile. Ka tsela ena re tla una molemo wa matlotlo, mme re kgone ho ntshetsa moruo wa naha ya habo rona pele. Re tla kgona le ho phehisana le mafatshe a mang a moruo o matla. Leha re batla eka re a fokola re ka se fokole jwalo ka mafatshe a hare ho Afrika moo ho renang mebuso ya mmusanotshi.

E hlophisitswe botjha ho tswa ho WORKPLACE ya la 17 Thakubele 2004

- 1.1 Fana ka mabaka a MARAROa etsang hore batho ba sebetse. 1x3=(3)
- 1.2 Hobaneng ha batho ba bangata ba batla mosebetsi? (2)
- 1.3 Ke eng se etsahalang ka Mantaha hoseng naheng ya habo rona? (2)
- 1.4 Fana ka tlhaloso ya ho batla kapa ho tshwanela ho sebetsa ho ya ka tse bolelwang seratswaneng. 2x2=(4)
- 1.5 Ho thwe tshabo e tlišwa ke eng? (2)
- 1.6 Ngola ntho tse PEDI tseo re ithutang tsona ha re sebetsa. 2x2=(4)
- 1.7 Ka ntle le tse ngotsweng mona mosebetsi o re thusa ka eng? (2)
- 1.8 Ke sefeng se re tlisetsang thabo mosebetsing? (2)
- 1.9 Re etsa eng ka matlotlo ao re a fumanang ha re sebetsa? (2)
- 1.10 Hlalosa tse latelang:
- 1.10.1 ekonomi (1)
- 1.10.2 moruo (1)
- 1.11 Mona ho thwe ho na le mafatshe a fokolang ka ekonomi, ha o nahana lebaka ebe ke lefe? (2)
- 1.12 Bolela lefatshe le le leng le nang le ekonomi e matla. (1)
- 1.13 Mongodi o bolela hore ho na le batho ba ntseng ba batla mesebetsi. Ha o ne o le letona la tsa mesebetsi o ne o tla etsang ho hlahisetsa batho menyetla ya mesebetsi? (2)
- 1.14 Hobaneng ha batho ba bang ba sa bone molemo wa ho sebetsa le ha ba kgola kapa ba fumana moputso? (2)
- 1.15 Fana ka ditlhoko tse tharo tseo motho e mong le e mong ya phelang lefatsheng, ya sebetsang kapa a sa sebetse a tlamehang ho ba le tsona. 1x3=(3)

**KAROLO YA B
KAKARETSO**

POTSO 2

Bala seratswana se ka tlase ka hloko o nto se akaretsa ka ho ngola dintlha tse supileng (7) tsa bohlokwa. Sebedisa mantswa a hao ho akaretsa seratswana sena. O se ke wa se qotsa se le jwalo.

Molao ona o reng 50/50 o bolela hore monna le mosadi ba tlameha ho jara boikarabelo ka ho lekana malapeng. Batho ba bangata ha ba utlwisise hore na o sebetsa jwang. Batho ba o sebedisa ho iketsetsa ka moo ba ratang ka teng ka balekane ba bona. O boima haholo ha o tla tabeng tsa ho abelana hore mang o tla jara boikarabelo bofe. Kajeno lena malapeng a mangata ho sebetsa bomme, bontate ha ba sebetse. Sena ha se kgone ho amohelwa hantle ke bontate. Basadi ba fetoha mahlatsipa a tlikefetso. O tla fumana ba mathisitswe le masiu ke banna bana ba sa ishepeng. Basadi ba bang bona ba tlaheha hore banna ba nka meputso ya bona ka kgang. Lebaka e le hore monna a fumane tjelete ya ho reka kwae le jwala motsheare. Ka nako tse ding ha bana ba sietswe dij ka sehatsetsing, o tla di ja mme ha bana ba tswa sekolong ba kgahlanyetswa ke masapo a setseng. Banna ba bang ba jwetsa basadi ba bona hore ha ba na boikgethelo ba tlamehile ho etsa tsohle kamalapeng; dijo, diaparo ba be ba tshele le dikoloi tseo ba sa di palameng mafura.

Monna wa sebele ke ya utlwelang mosadi wa hae bohloko. O hlwekisa ka lapeng, a phehe ho thusa mosadi wa hae ya tla kgutla a kgathetse mosebetsing. Ba bang ba sa rutehang ba fola difemeng. Ba rutehileng ba romela mangolo a bona a boitsebiso le ho tlanya dikhomputara ho leka ka hohle ho fumana mosebetsi. Ha monna a etsa jwalo, mosadi o a kgothala mme ho phelwa ha monate ka lapeng.

MATSHWAO A KAROLO YA B:

[10]

KAROLO YA C
TSHEBEDISO YA PUO

POTSO 3

O itshetlehile hodima Qotso A le Qotso B araba dipotso tse latelang.

Qotso A

Qotso B

- 3.1 (a) Ngola makgethi a MABEDI a fapaneng ho tswa diqotsong. (2)
(b) Sebedisa makgethi ano ho bopa dipolelo. (2)

- 3.2 Bala polelo e latelang ebe o e ngola kamoo o laetsweng
- Mohlomong re ne re tshwanetse ho lefa tjehelete e ngata.
- 3.2.1 Isa polelo ena bonngweng. (1)
- 3.2.2 E qale ka lebotsi **na**. (1)
- 3.2.3 E fetolele ho lekgathe letlang. (1)
- 3.2.4 E qale ka mantswe ana: **tjehelete e ngata**. (1)
- 3.3 **Lefa** ke lentswe le nang le meelelo e mengata. Sebedisa lefa ho bopa dipolelo tse PEDI tse fapaneng ho bontsha meelelo e fapaneng. 1x2=(2)
- 3.4 Ngololla leakaretsi o be o le sebedise ho bopa polelo ya hao. (3)
- 3.5 Fana ka maemedi a tshwanetseng mantswe ana a sehelletsweng mola.
- 3.5.1 Onto ena e kgolo haholo. (1)
- 3.5.2 Ho nka dibeke tse pedi hore ke etse dinkgo tsa letsopa (1)
- 3.6 Bala polelo ena: Onto ena e kgolo haholo.
- 3.6.1 Isa polelo ena ho lekgathe lefetile. (1)
- 3.6.2 Fetolelo polelo ena ho temekiso ya tatolo / kganyetso (1)
- 3.6.3 Qala polelo ena ka mantswe ana E kgolo... (1)
- 3.6.4 Isa polelo ena bongateng (1)
- 3.7 Nyenyefatsa mantswe ana **tjehelete** le **betere** mme o a sebedise dipolelong. 2x2=(4)
- 3.8 Ngola mahlalosongwe a mantswe a latelang:
- 3.8.1 Motjhine o turu (1)
- 3.8.2 Tshwanetse (1)
- 3.9 Ho tswa polelong ena: Re tshwanetse ho lefa tjehelete e ngata ho reka motjhini: sebedisa **reka** e le leetsisi le leetsetsi dipolelong tse pedi tse fapaneng (2)
- 3.10 Sebedisa makopanyi ana **mme, empa** ho kopanya dipolelo tsena.
- 3.10.1 Ke a ja. Ha ke kgore. (1)
- 3.10.2 Ke llile. Ke thabile. (1)
- 3.11 Bala polelo ena, Onto ena e kgolo haholo. Sebedisa kgolo e bontsha nyenyefatso polelong. (1)
- 3.12 Ngola polelo ena e le temekisong ya tumelo; Motjhini ona o ne o se turu (1)

SESOTHO PUO YA TLATSETSO BOEMO BO MAHARENG (Pampiri ya Pele)	930-2/1 K	7
---	------------------	----------

- 3.13 **Hodimo** ke lentswe le ka sebetsang e le lehlalosi kapa lebitso.
Le sebedise polelong ya hao e le lebitso. (2)
- 3.14 Fetolela leetsi “sebedisa” ho maetsi matso a latelang a maetsi.
- 3.14.1 Leetsani (1)
- 3.14.2 boetsuwa (1)

MATSHWAO A KAROLO YA C: [35]

MATSHWAO KAOFELA: 80